

Afrikaanse Lepelaars langs de Gambiarivier bij Tendaba, 10 december 1999.

Foto: Gerard Ouweneel.

December in Gambia... onze zomervogels en meer!

Gerard Ouweneel

Op onze breedte duurt het ornithologisch winterhalfjaar ruwweg zeven maanden, van half oktober tot en met half april. Hetgeen betekent dat vogelaars het hier zeven maanden zonder soorten als Gele Kwikstaart, Boerenzwaluw, Fitis en nog een rijtje moeten stellen. Denken wij aan Gierzwaluw, Zomertortel, Spotvogel en nog een stel dan loopt het zomervogelozelooze tijdperk op tot acht à negen maanden. Hoewel in dit land tijdens het winterhalfjaar met vogels veel boeiends is te beleven, valt velen bijna driekwart jaar lang en kiezen ze ervoor tussentijds zomervogels op te zoeken ergens tussen de Kreeftseerkring en de evenaar en daar tegelijkertijd te genieten van de lokale avifauna. Het rivierstaatje Gambia is dan een aantrekkelijke optie.

Uit het aantal zichzelf als deskundig aanprijzende vogelgidsen dat rondzwerft in de buurt van de toeristencentra, blijkt dat u niet de eerste bent die in dit land op vogels uitgaat. Twintig jaar geleden bleek er al voldoende materiaal beschikbaar om te komen tot een verantwoord avifaunistisch overzicht in de vorm van een 'The Birds of the Gambia' (Jensen & Kirkeby 1980). De lange lijst namen van ornithologen die via hun werk en/of waarnemingen tot deze uitgave bijdroegen, zijn uitsluitend van Britse en Scandinavische origine. Wel treffen wij daarbij de naam aan van onze landgenoot E.J.M. Veling, die zomer 1968 Gambia bezocht.

De zeker landinwaarts nog opmerkelijk gaaf aandoende rivier de Gambia bepaalt in hoge mate het aanzien van dit ruim driehonderd kilometer lange en 22 tot 50 kilometer brede ministaatje dat, geheel omgeven door Senegal, een derde deel van de oppervlakte van Nederland inneemt. De in de Atlantische Oceaan uitmondende rivier ontspringt in het Guinese Fouta Djallon Gebergte. Ze bezit een langgerekte en ook brede trechtermond, waarin het zoute water tot 150 kilometer binnendringt. Het tijverschil is groot, hetgeen ertoe leidt dat langs de moerassige benedenloop bij laagwater uitgestrekte slikstroken droogvallen. Met zijn subtropische klimaat kent Gambia twee seizoenen, een droog met een aspectbepalende noordoostenwind, lopend van oktober tot juni en daarna een van juli tot september durende nat seizoen. De bezoeker treft zowel gras- als boom-

savannen aan, hier en daar ook nog relictten tropisch regenwoud en langs de kust moerassen en mangroves. Net als de rivier is landinwaarts ook het landschap opmerkelijk 'Afrikaans'.

Dichtbevolkt is het langs de kust. Gambia's fraaie stranden in combinatie met de in vergelijking met Europese winters aangename temperatuur, hebben de natie nu al tot een pelgrimsoord voor winterontvluchters gemaakt, met name afkomstig uit Scandinavië en Engeland. Nu ook vanuit elders waaronder Nederland chartervluchten naar het land op gang komen, wijst alles erop dat de thans al ferm uit de kluiten gewassen hotelwijk in rap tempo verder zal uitbreiden. In dit verband is de met financiële steun uit Koeweit aangelegde lange kustweg omineus, want weinig verbeeldingskracht is nodig om te voorzien dat deze dwars door het aan zee grenzende Tanji-vogelreservaat, in de

nabije toekomst een distributieboulevard voor een trits hotels zal worden. Hoe lang nog te genieten zal zijn van het dorp Tanji met zijn schilderachtig ochtendvisafslag op het strand is een open vraag.

Palearctische overwintersaars

Op de nationale vogellijst staan namen van Afrikaanse soorten die de vogelaar doet watertanden. Daarbij bevinden zich gewonere, maar niet-temin aansprekende soorten als Afrikaanse Zeearend, Karmijnrode Bijeneter, Krokodilwachter en Vechtarend, maar ook Witrugkwak, Pel's Visuil en African Finfoot (die in onze taal de naam, die aan watersportrecreatie doet denken, van Watertrapper kreeg toebedeeld), drie soorten waarvoor men in Afrika stevig op pad moet om ze te zien. In de tien dagen dat ons vogelaarsgroepje in Gambia verbleef en rondtrok, kwamen wij op 260 vogelsoorten. Die tien dagen vielen in de eerste helft van december, op welk moment palearctische trekvogels grotendeels in hun winterkwartieren zijn gearriveerd. Bij die 260 vogelsoorten bevonden zich 54 soorten die als typisch palearctische trekvogels zijn te beschouwen, waarbij dan nog niet zijn meegenomen vogels als Ralreiger, Kleine en Grote Zilverreiger, Kwak en Purperreiger, soorten die in Senegal en/of Gambia broeden, maar waarvan de populatie in de periode van oktober tot april aanvulling krijgt uit het palearctische gebied. Ook bleven buiten beschouwing Reuzenster en Koningsster, waarvan aannemelijk is dat de waargenomen exemplaren afkomstig waren van de broedkolonies van de voor de kust van Mauretanië gelegen Banc d'Arguin, waarop de Sabena-Airbus ons tijdens de heenvlucht schitterend uitzicht bood, daarmee herinneringen oproepend aan die tocht van zestien jaar geleden, ook in december (Ouweneel 1993).

Met 21 soorten gingen palearctische steltlopers veruit aan kop. Oeverloper, Groenpootruiter en als talrijkste de Regenwulp vielen bijna dagelijks te noteren, maar toch nooit meer dan enkele tientallen. Dat gold ook voor andere steltlopers, met

Heilige Ibiszen boven mangroves vliegend, Tendaba, 14 december 1999.
Foto: Gerard Ouweneel.

daarbij de kanttekening dat slechts eens, op 7 december, een hoogwatervluchtplaats werd bezocht, die toen Bontbekplevierien, tien Grutto's, een Rosse Grutto, Tureluurs, drie Scholeksters, vier Kemphanen, een troepje Kleine Strandlopers, vijftien Krombekstrandlopers en twee Drieteenstrandlopers opleverde; één Bonte Strandloper liet zich horen. Ter plekke bevond zich ook een Dwergster. Op drie dagen waren Wulpen te zien. Buiten de al genoemde Reuzen- en Koningsster kregen wij Lachsters, Visdieven en Grote Sterns te zien. Een troep van circa 300 rustende Reuzensterms, ook op 7 december, was opzienbarend. Van de Grote Stern ontdekten wij een exemplaar met een tergend uitdagend glimmende ring om, die een dukdalfplaats betwistte met Bengaalse Sterns. Dat speelde zich af voor de kust van de hoofdstad Banjul, waar ook voortdurend Middelste Jagers rondschimden. Het bezoek op 7 december leidde voorts tot een meeuwendag, met Kokmeeuwen, Dunbekmeeuwen, Grijskopmeeuwen, een Kelpmeeuw en een paar Kleine Mantel-

Kleine Pelikanen, mangroves Tendaba, 14 december 1999.

Foto: Gerard Ouweneel.

meeuwen. Audouins Meeuwen bleven buiten bereik, zij het dat één deelnemer enkele maanden later de soort op een voor de kust gelegen eilandje talrijk aantrof.

Opmerkelijk was de betrekkelijke schaarsheid van Boerenwaluwen, Oeverwaluwen en Gele Kwikstaarten, de drie soorten die in februari 1999 in Oeganda qua aantal alle andere waargenomen vogelsoorten ruim overtroffen. Met Boeren- en Oeverwaluwen ging het mondjesmaat en er waren dagen zonder. Hetzelfde gold voor de Gele Kwikstaart. Huiswaluwen werden slechts twee dagen waargenomen, maar het gezelschap van circa veertig vogels op 8 december bij Pirang was opmerkelijk, zeker gelet op de tot op de huidige dag mystieke sluier, waarmee het wintervoorkomen van deze soort op het Afrikaanse continent is omgeven. Gierzwaluwen zagen wij alleen op 9 december, Vale Gierzwaluwen vaker.

Magertjes was het ook met zangvogels. Op twee dagen Tapuiten, eens een Kleine Karekiet, een Zwartkop, een paar Orpheusspotvogels, een Vale Spotvogel en een Baardgrasmus. Opmerkelijk en onverwacht was dat slechts eens een Hop het pad kruiste. Daartegenover stond een goede presentie van palearctische stootvogels met dagelijks of bijna dagelijks Visarenden, Bruine Kiekendieven respectievelijk Slangenarenden. Voorts heel wat Boomvalken maar slechts eens een Kleine Torenvalk en op 7 december, langs de kust, een palearctische Slechtvalk. De regelmatig waargenomen Grauwe Kiekendieven waren alle mannetjes, met op 14 december boven de mangrovebossen tegenover Tendaba een passerend exemplaar van de van deze soort bekende melanistische vorm.

Afrotropische soorten

De avifauna van Gambia omvat circa 540 vogelsoorten, waarvan vanzelfsprekend het overgrote deel behoort tot die van het afrotropische gebied. Voor een kennismaking met de avifauna van Afrika is Gambia welhaast ideaal. Hier hoeft de voor het eerst in Afrika op pad gaande vogelaar

nog net niet het hoofd te bieden aan de melkweg van nieuwe soorten, met het daarbij behorende gepluis in veldgidsen, die hem bij het eerste bezoek in Oost-Afrika in verarring kan brengen. Maar toch levert Gambia allemachtig veel Afrikaans vogelmoois op, met bovendien een tritstje aansprekende soorten die Oost-Afrika mist. Ons vielen in die tien dagen acht soorten ijsvogels ten deel, zes soorten bijeneters waaronder de Karmijnrode en de Witkeelbijeneter en ook vier scharrelaars, waarbij bijna dagelijks de uitsluitend in West- en Centraal-Afrika voorkomende, adembemend mooie Blauwbuikscharrelaar. Zeker indien men alleen op stap gaat, waartoe Gambia zich prima leent, komt de vogelaar op plaatsen waar het stevig aanpakken is om de soortenvloed meester te blijven. Zo zijn alleen al in de hoteltuin van het royaal bemeten Senegambia Beach Hotel ruim honderd soorten waargenomen. Wij logeerden daar de laatste dag, maar toch waren velen die hele dag in de tuin en langs het belerende strand in de weer met determineren en fotograferen, onder andere van de kleurrijk uitgemonsterde Schubkaplawaimaker, overigens een Nederlandse naam die ik nog niet ingeburgerd zie. Zo'n locatie was ook Abuko, een in 1987 gesticht bosreservaat, waar enkele prima gesitueerde schuilhutten vogelaars van dienst zijn. Ons groepje bracht nagenoeg de gehele eerste dag door in dit tussen de luchthaven Yundum en de toeristencentra gelegen Abuko. Hoogtepunten waren Groene en Violette Toerako's, Verreaux' Oehoe, Bonte Tok (African Pied Hornbill) en Fanteekamzwaluwen alsmede een heel rijtje stootvogelsoorten. Nog twee dagen volgden waarin de aantrekkelijkste in de kuststrook gelegen terreinen op vogels werden onderzocht. Bij de schilderachtige Lamin Lodge was het een va-et-vient van Visarenden en Grote Sterns.

Bund Road en Banjul was de dag voor reigerachtigen, waarbij Heilige Ibsissen en Zwarte Reigers, meeuwen, sterns en steltlopers. De vlak bij de grote hotels gelegen Kotu Creek met zijn golf-

De Kapgier is overal in Gambia buitengewoon talrijk, Faraja, 7 december 1999.
Foto: Gerard Ouweneel.

Afrikaanse Nimmerzat, Tendaba, 14 december 1999.
Foto: Gerard Ouweneel.

Koningsstern, Banjul, 7 december 1999.
Foto: Gerard Ouweneel.

banen was goed voor soorten als Zwartkop- en Lelkievit.

Op 8 december ging het naar Pirang, ruim twee uur ver per busje van het onderkomen verwijderd. Pirang is de aanduiding voor een als gevolg van verzilting volledig mislukt landbouwproject, hetgeen resulteerde in een uitgestrekt gebied met grootschalige door dijkes omgeven putten, deels geïnundeerd, met verder in verschillende stadia van successie verkerende bodemstructuren. Het geheel deed mij sterk denken aan de enorme opspuitgebieden ten westen van de Waalhaven op IJsselmonde, waar het een halve eeuw geleden zo aangenaam vogels kijken was. Dat was het bij Pirang ook, zij het in een subtropische ambiance. Vogelsoort van de dag was onbetwistbaar de Zwarte Kroonkraanvogel, een paartje met twee juvenielen. Bij evaluatie aan het einde van het uitstapje moest deze soort de titel 'vogel van de reis' delen met de Krokodilwachter. Met een totale populatie van maximaal circa 77.500 vogels zit de Zwarte Kroonkraanvogel behoorlijk in de gevarieerde zone (Meine & Archibald 1997). Overigens, bij deze prijsuitreiking ging de bedenkelijke titel 'lelijkste vogel van de reis' naar de inderdaad wat flodderig uitgemonterde Spoorwiegans, een soort die zich ook in Pirang presenteerde. Veel bijval kregen de oogstrelende Moskeezwaluwen en ook waren wij in onze sas met de paartjes alarmerende Bruinrugpiepers. Visarenden en Bruine Kiekendieven bleven voortdurend in zicht. Na Pirang volgde een lange wandeling door een nabijgelegen savannengebied met belendend een moerassig terrein en slikken. Deze wandeling gaf wederom een stevige impuls aan de soortenscore en leverde een van de weinige Grote Honingspeurders op.

Geen Gambia zonder Tendaba, een honderd kilometer landinwaarts gelegen bungalowkamp, aan de zuidoever van de ook daar nog indrukwekkend brede en opmerkelijk gave Gambiarivier, met op deze hoogte nog steeds een groot tijverschil. Het kamp biedt een riant uitzicht op de rivier, met passerende Afrikaanse Zeearenden,

Visarenden, Kleine Pelikanen, Afrikaanse Lepelaars, Reuzensterns, reigers en steltlopers. Vanuit Tendaba worden boottochten ondernomen naar en door de tegenoverliggende mangrovebossen. Deze tochten waren adembenemend en boden zowel de vogelaar als de vogelfotograaf, al dan niet in één persoon verenigd, adrenaline- wekkende uren. Deze mangrovebossen bieden een (geringe) kans op Watertrapper en Pel's Visuil, welke beide soorten onvindbaar bleven, en de wel waargenomen Witrugkwak. Veel ijsvogels, bijeneters en palearctische steltlopers in diverse soorten, stootvogels en reigers waaronder, niet voor iedereen, een Afrikaanse Tijgerroerdomp. Vanuit Tendaba voert men ook Landrover-excursies naar andere bestemmingen uit, die ons gezelschapje onder andere Zwartbuiktrappen, Vierbandzandhoenders, Afrikaanse Kuifarenden en Noordelijke Hoornraven brachten. Voor degenen die de vogel waarnamen was hoogtepunt van Tendaba de felle een (Afrikaanse) Zwarte Wouw attaquerende Vleermuiswouw (Bat Hawk), volgens Barlow (1997) de tweede waarneming voor Gambia. Dezelfde vaartocht bood de deelnemers fraai zicht op een Visotter.

De meest oostelijke plaats in het land die wij bereikten was het eveneens langs de zuidoever gelegen Janjangbureh (Georgetown). Op deze hoogte is de Gambiarivier zoet. De rit naar Georgetown leidt grotendeels door fraai savannenlandschap, vogelrijk en lang niet overal in cultuur gebracht. Vanuit het buiten Georgetown gelegen Bird Safaricamp werden wandeltochten ondernomen en een buitengewoon lucratieve riviervaartocht met twee, niet voor iedere deelnemer weggelegde Watertrappers alsmede een Nijlpaard, de enige grote zoogdiersoort die met enkele exemplaren de executies in de eerste helft van de vorige eeuw overleefde.

De route terug vanuit Georgetown voerde deels langs de noordoever van de Gambiarivier over wegen van een kwaliteit die in onze natie zich gedupeerd voelende gebruikers met spandoeken of erger massaal naar het Binnenhof zou doen

Om Krokodilwachters te zien moet men landinwaarts. Dit exemplaar bevond zich in een langs de weg gelegen wetland, ten oosten van Bambatenda, langs de noordzijde van de rivier, 13 december 1999. Foto: Gerard Ouweneel.

drommen. Het hier veel drogere landschap mist de weelderigheid van de zuidoever. Deze route was verkozen omdat hier, rond enkele vochtige plekken, kans zou bestaan op Krokodilwachters, een soort waarop de meeste kans bestaat in het oosten van het rivierstaatje. Met in totaal drie exemplaren, alle solitair, lukte het deze zeer fotogenieke stellooper te zien te krijgen.

Stootvogels

Onze groep scoorde goed met stootvogels. Bij de 34 waargenomen soorten bevonden zich nogal wat eenmalige waarnemingen: Oorgier, Rüppells Gier, Vechtarend, Dwegarend, Vleermuiswouw, Slechtvalk en Kleine Torenavalk. Dagelijks of bijna dagelijks te zien waren Visarend, Kaalkopkieken-dief (een naam die de vogel tekortdoet), Kaggier (buitengewoon talrijk), Slangenarend, Zwarte Wouw, Grijs Wouw, Shikra, Boomvalk, Grijs Torenavalk en Hagedisbuizerd. Op vijf dagen kregen wij Sprinkhaanbuizerds te zien, een soort die veel waardering in de wacht sleepte. Een aantal malen kwamen Afrikaanse Boomvalken en Roodkop-smellekens voor de kijkers, soorten waarvoor elders op het continent nogal wat werk moet worden verzet om ze te zien te krijgen. Lannervalken waren zeker niet ongewoon, maar het aantal

waargenomen Palmgieren viel niet iedereen mee. Van zowel de Kleine Grijs Slangenarend als de Bruine Slangenarend viel op twee dagen te genieten.

Veel vogelaars besluiten op eigen houtje Gambia door te trekken, hetgeen gemakkelijk is te doen. Het land bezit redelijk openbaar vervoer en er zijn veel al een lang leven achter de rug hebbende taxi's, die voor een schappelijke prijs hun passagiers overal brengen. De bevolking is vriendelijk waarbij, zeker aan de kust, de afhankelijkheidsbetuigingen wel eens te uitbundig overkomen. Maakt men gebruik van een lokale (vogel)gids waarvoor, zeker bij het eerste bezoek, wel wat valt te zeggen, dan doet men er goed aan zich vooraf te oriënteren over de vogelkennis van de man. Te prefereren valt een aanbeveling door een vogelaar die er al eens was. Een toenemend aantal vogelreisoperators neemt Gambia op het programma. Ons groepje ging onder de vlag van 'Vogelreizen', met als toerleider iemand die het land, de vogelgebieden en de vogels die er voorkomen goed kent. Hetgeen voor een week 'Vogels kijken in The Gambia, onze zomervogels en meer' voordelen heeft.

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam. <ouweneel@introweb.nl>

LITERATUUR:

- Anonymus (2000):** Bulldozers move into Tanji. Bulletin of the African Bird Club. 7 (1), March 2000.
Barlow, C., T. Wacher & T. Disley (1997): A Field Guide to Birds of The Gambia and Senegal. Pica Press, The Banks, Mountfield, nr. Roberstbridge, East Sussex TN32 5JY, Engeland.
Jensen, J.V. & J. Kirkeby (1980): The Birds of the Gambia. An annotated check-list and guide to localities. Hostrup Film-Grafik, Århus. Denemarken.
Linden, A. van der (2000): The Gambia. Vogelreis 5 tot en met 16 december 1999. Reisverslag.
Meine, C.D. & G.W. Archibald (1997): The Cranes: Status Survey and Conservaton Plan. Uitgave IUCN.
Ouweneel, G.L. (1993): Het paradijs bestaat... nog. Het Vogeljaar 41 (5): 193-194.